

TUKI OIKEASTA PAIKASTA
STÖD FRÅN RÄTT PLATS

**TUKI OIKEASTA PAIKASTA (TOP) -
HANKE**
LOPPURAPORTTI

Sisällysluettelo

TAVOITTEET JA TOIMENPITEET.....	1
TULOKSET.....	2
PÄIHDEPALVELUIDEN JA LASTENSUOJELUN YHDYSPINNAN KEHITTÄMINEN	2
SIVISTYSPALVELUIDEN JA LASTENSUOJELUN YHDYSPINNAN KEHITTÄMINEN	3
MIELENTERVEYSPALVELUIDEN JA LASTENSUOJELUN YHDYSPINNAN KEHITTÄMINEN	4
SYSTEMISEN LASTENSUOJELUN KOULUTUKSET JA TIIMIMALLIN ETENEMINEN	5
YHTEISTYÖ TULEVAISUUDEN SOSIAALI- JA TERVEYSKESKUSOHJELMAN KANSSA.....	7
JOHTOPÄÄTÖKSET JA JATKOKEHITTÄMISTARPEET	7

**Tuki oikeasta paikasta (TOP) -hanke toteutettiin vuosina 2020–2022.
Hankkeen rahoitti Sosiaali- ja terveysministeriö.**

Tuki oikeasta paikasta -hanke toteutettiin hankeverkostona, johon kuuluivat:

- Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Oy Vasso Ab (hankehallinnoija)
- Sosiaalialan osaamiskeskus Satakunnassa, Pikassos Oy
- Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskus, SONet BOTNIA
- Ab Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området, FSKC
- Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri, TYKS
- Turun kaupunki
- Porin kaupunki, Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikkö

Hanke toteutettiin kaksikielisesti.

Tavoitteet ja toimenpiteet

Hankkeen päätavoitteena oli kehittää lastensuojelun asiakkaana olevien lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä tukevia palveluita. Hankkeessa kehitettiin systeemisen lastensuojelun viitekehysten mukaisesti sijaishuoltoa tukevien erityispalveluiden saumakohtia lapsen palvelupolkujen parantamiseksi. Tavoitteet ja toimenpiteet voidaan tiivistää seuraavasti:

Tavoite 1: Lastensuojelun asiakkaana olevat lapset ja nuoret saavat nykyistä paremman tuen koulunkäyntiinsä sekä tarvitsemansa mielenterveys- ja päihdepalvelut.

Työpaketti oli hankkeen suurin ja se kohdentui koko hankealueelle. Päihdepalveluiden yhdyspinnan kehittäminen painottui Pohjanmaalle, perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen yhdyspinta Satakuntaan ja mielenterveyspalveluiden yhdyspinta Varsinais-Suomeen.

Pohjanmaalla mallinnettiin ja otettiin käyttöön [nuorten päihdekartoituksen malli](#) sekä pilotoitiin ja juurrutettiin päihdeammattilaisten jalkautumista sekä konsultaatiokäytäntöä lastensuojelun systeemiin tiimeihin. Lisäksi kehitettiin yhteistyössä USM:n (Ungdomsföreningen för svenskpråkig missbrukarvård r.f.) kanssa vertaisryhmätoimintaa lapsille, joiden perheissä on päihde- ja mielenterveysongelmia. [Päihdepalveluiden sijaishuoltoyksiköihin jalkautumisen toimintatapaa](#) kehitettiin koko hankealueella (ks. myös ”Kohti monitoimijaista lastensuojelua hyvinvointialueilla” -julkaisu!). Siinä yhteistyökumppaneina olivat Lagmansgårdenin koulukoti, Vaasan, Porin ja Turun kaupungit sekä Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä.

Satakunnassa pilotoitiin ja juurrutettiin Pesäpuu ry:n Sisukas-toimintamallia perusopetuksen ja lastensuojelun yhdyspinnalle sijoitetun lapsen koulupolun tukemiseksi. Lisäksi kehitettiin systeemistä kouluyhteisöä (ks. ”Kohti monitoimijaista lastensuojelua hyvinvointialueilla” -julkaisu²) sekä [tiedonkulkua varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun sijaishuollon välillä](#).

Varsinais-Suomessa kehitettiin [lastensuojelun ja lasten- ja nuortenpsykiatrian välistä yhteistyötä ja tiedonkulkua](#), systeemisen verkostotyön toimintatapaa em. toimijoiden välille, lisättiin tietoisuutta toisten tekemästä työstä ja kehitettiin [sijaishuoltoon sijoitettavien lasten terveystarkastuksen malli](#).

Tavoite 2: Lastensuojelun monialainen osaaminen vahvistuu.

Systeemisen työskentelyotteen pääperiaatteet eli pyrkimys luovaan ajatteluun ja ratkaisujen etsimiseen sekä toimivampaan yhteistyöhön, suhteen rakentamiseen ja keskinäiseen luottamukseen, otettiin hankkeen työskentelyn lähtökohdaksi kaikessa kehittämistyössä. Systeeminen kehittäminen toteutui paitsi vahvistamalla systeemistä lastensuojelua ja tiimimallia itseään, erityisesti kutsumalla mukaan kaikkia lasten ja perheiden kanssa toimivia ammattilaisia. Hankkeessa koulutettiin laajasti lastensuojelun yhdyspintoja ja yhteistyökumppaneita systeemisestä monitoimijaisesta työotteesta ja toteutettiin systeemisen mallin peruskoulutus. Lisäksi pidettiin koulutuksia mm. lastensuojelun ja yhdyspintojen yhteistyötä tukevasta juridiikasta ja lastensuojelun perhehoidosta sekä siihen liittyvästä yhteistyöstä yhteistyökumppaneille.

Tavoite 3: Lastensuojelun piirissä olevien lasten ja nuorten osallisuus ja vaikuttamisen mahdollisuudet lisääntyvät.

Yhteistyöskentelyä ja -kehittämistä lastensuojelun kokemusasiantuntijoiden kanssa toteutettiin hankkeessa tiiviisti. Kokemusasiantuntijat otettiin mukaan lastensuojelun kehittämistyöhön muiden

¹ Hakala Emmi, Kola Siv, Lehtola Johanna, Paer Minna 2022. Lastensuojelulaitosten ja päihdepalveluiden monialaisen yhteistyön kehittäminen ja jalkautuva työ. Yliruka Laura, Eriksson Pia, Jokinen Liisa, Pasanen Kaisa (toim.), *Kohti monitoimijaista lastensuojelua hyvinvointialueilla*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 52/2022. Helsinki. 17-28. [Saatavilla www.muodossa](#).

² Ahonen Petra ja Kuusinen Niina 2022. Kehittämistä lastensuojelun ja sivistystoimen yhdyspinnalla Satakunnassa v. 2021-2022. Yliruka Laura, Eriksson Pia, Jokinen Liisa, Pasanen Kaisa (toim.), *Kohti monitoimijaista lastensuojelua hyvinvointialueilla*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 52/2022. Helsinki. 48-56. [Saatavilla www-muodossa](#).

asiantuntijaryhmien kanssa tasavertaisina kumppaneina. Kehittämistyössä oli mukana sekä kokemusasiantuntijanuoria (Veturointi, Satanuoret ja Pesäpuu) että vanhempia, joilla on kokemuksia lastensa asiakkuudesta (Lausteen kokemuksumppanit). Kokemusasiantuntijoita hyödynnettiin erityisesti hankkeen tapahtumissa ja toisaalta taas hankkeen puolesta esim. koulutettiin kokemusasiantuntijoita systemisestä toimintatavasta. Kokemusasiantuntijanuorten kanssa järjestettiin foorumeja, joissa nuoret ovat kohdanneet sosiaalialan ammattilaisia.

Tulokset

Päihdepalveluiden ja lastensuojelun yhdyspinnan kehittäminen

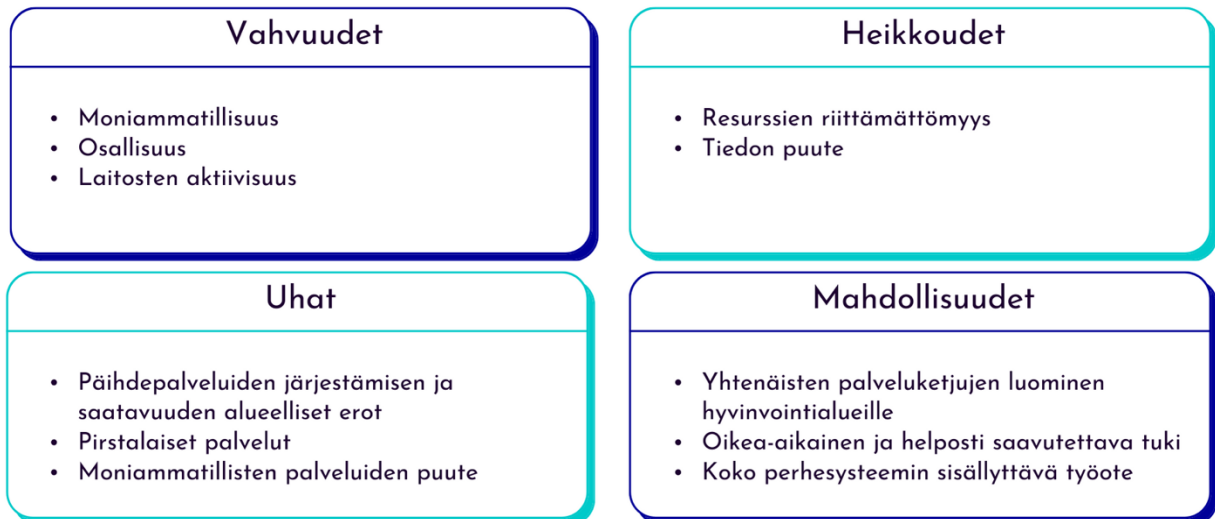
Päihdepalveluiden ja lastensuojelun yhdyspinnan kehittäminen oli TOP-hankkeen pääteema Pohjanmaalla. Kehittämistyön keskiöön haluttiin nostaa koko perheen kattavia palveluja. Pohjanmaalla kehitettiin ja pilotoitiin [nuorten päihdekartoituksia](#) sekä päihdetyöntekijän jalkautumista lastensuojelun systeemiin tiimeihin. Lisäksi käyttöön otettiin laajemmin USM:n kehittämä vertaistukimalli lapsille ja nuorille, joiden perheenjäsenellä on päihde- tai mielenterveysongelmia. Yhteistyössä USM:n ja Pietarsaaren lastensuojelun kanssa on myös kehitetty prosessimateriaalia lasten ja nuorten kanssa työskentelyä varten. Kyseessä on monialaisen yhteistyön malli psykiatrian, lastensuojelun ja riippuvuushoidon välillä. Prosessimateriaalin tarkoitus on lisätä niin ammattilaisten kuin lasten ja nuorten omaa ymmärrystä ja tietämystä päihdeongelmasta sairautena.

Kehittämistyö toteutettiin osittain kaksikielisesti. Yhteistyökumppaneina mukana olivat Pohjanmaan hyvinvointialueen lastensuojelun ja arvioinnin tiimejä, Nuorisoasema Klaara, USM, Veturointi sekä Pietarsaaren riippuvuushoitoklinikka. [Koko Länsi-Suomessa pilotoitiin sijaishuollon aikaisten päihde- ja mielenterveyspalveluiden yhteiskehittämistä](#) järjestämällä yhteisiä työpajoja, tarjoamalla sijaishuoltoyksiköiden ammattilaisille tutkittuun tietoon pohjautuvaa tietoa nuorten päihde- ja mielenterveysongelmista sekä osallistamalla lastensuojelulaitoksissa olevia nuoria.

Hanke on osoittanut, kuinka nuorten päihde- ja mielenterveyspalvelut ovat pirstaleisia ja riittämättömiä. Päihdepalveluissa on selkeästi tarve moniammatillisempaan työotteeseen sekä innovatiivisiin ja jalkautuviin päihdepalveluihin. Nuorten päihdepalvelut rajoittuvat edelleen pitkälti toimistolla tapahtuvaan työskentelyyn ja nuorten odotetaan hakevan palveluja samaan aikaan eri toimijoilta. Alaikäisten päihdepalveluissa on suuria alueellisia eroja, sillä järjestämisvastuu on ollut tähän asti kunnilla. TOP-hankkeen järjestämässä päihdewebinaarissa asiantuntijat ja kokemusasiantuntijat korostivat nuoren perhesysteemin merkitystä päihdepalveluita kehitettäessä sekä osallisuuden merkitystä hoitoon sitoutumisen ja onnistumisen kannalta. Kehittämistyö on myös tuonut ilmi niin sosiaalialan ammattilaisten kuin asiakkaiden keskuudessa ajankohtaisen tiedon tarpeen päihdeasioista. Lastensuojelulaitoksissa henkilökunta tarvitsee mahdollisuuden nopeaan konsultatioapuun akuuteissa päihdeasioissa. Lisäksi yhdistävänä teemana kehittämishankkeessa nousi esiin nuoren perhesysteemin huomioimisen tärkeys niin avopalveluissa kuin laitosten hoito- ja kasvatustyössä. Vertaistukiryhmät koettiin tärkeäksi osaksi nuoren toipumisessa.

Hankkeessa toteutettuun kyselyyn vastanneet nuoret nostivat esiin kaipaavansa faktatietoa päihdeistä, ja nuoret kertoivat keskustelewansa näistä asioista mieluiten sijaishuoltoyksikön omaohjaajan kanssa. Nuoret pitivät tärkeinä myös keskusteluja perheeseen liittyvistä asioista sekä kavereiden kanssa, koulunkäynnistä ja harrastuksista. Omaohjaajan lisäksi nuoret mielellään keskustelivat myös kavereiden kanssa. Vertaisryhmät ja kokemusasiantuntijatoiminta koettiin nuorten keskuudessa myös mahdollisiksi keskustelufoorumeiksi.

Kuvio 1. SWOT-analyysi päihdepalveluiden yhdyspinnan kehittämisestä

Sivistyspalveluiden ja lastensuojelun yhdyspinnan kehittäminen

Sijoitetuilla lapsilla on kohonnut syrjäytymisriski, johon tutkitusti voidaan vaikuttaa paitsi koulunkäyntiä tukemalla myös jo varhaiskasvatuksen aikana panostamalla lapsen verkoston kanssa tehtävään tiiviiseen yhteistyöhön. Satakunnassa keskityttiinkin lastensuojelun ja sivistystoimen yhdyspinnan kehittämiseen. Kokonaisuuksia operoitiin monialaisesti neljässä eri työryhmässä:

1) Sijaishuollon ja varhaiskasvatuksen välinen yhteistyö

Työryhmätyöskentelyn tuloksena laadittiin [sijoitettu lapsi varhaiskasvatuksessa -esitietolomake](#). Työskentelyn edetessä varsinaisiksi osallistujiksi vakiintuivat Pohjanmaalta Pietarsaaren lastensuojelun edustus sekä Rauman kaupungin varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun ammattilaiset. Joulukuussa 2022 järjestettiin webinaari aiheena traumatisoituneet lapset varhaiskasvatuksessa. Yhdyspinnan kehittäminen jatkuu Tulevaisuuden sote-keskus -hankkeissa sekä Satakunnassa että Varsinais-Suomessa Pikku-Sisukas valmennuksilla, joita toteutetaan yhteistyössä Pesäpuu ry:n kanssa.

2) Sijaishuollon ja koulutoimen välinen yhteistyö

Yhteistyössä Pesäpuu ry:n kanssa toteutettiin MindMe - koulu kuuluu kaikille -koulutus- ja kehittämisprosessi Satakunnan neljässä kunnassa (Eura, Kankaanpää, Pori ja Ulvila) sekä koulukoti Lågmansgårdenissa ja Lausteella. Jokaisesta kunnasta koottiin monialainen kehittäjäryhmä, johon osallistuivat myös lastensuojelulaitokset. Prosessin tuloksena sivistystoimen ja lastensuojelun välinen vuoropuhelu lisääntyi sekä tietoisuus sijoitetuista lapsista kasvoi. Kehittämistyön tuloksena kunnissa otettiin käyttöön yhteisesti sovittuja käytäntöjä sijoitetun lapsen koulunkäynnin suunnittelussa. Esimerkiksi Porissa otettiin käyttöön Sisukas-toimintamalliin pohjautuen [sijoitettu lapsi koulussa -työskentelymalli](#).

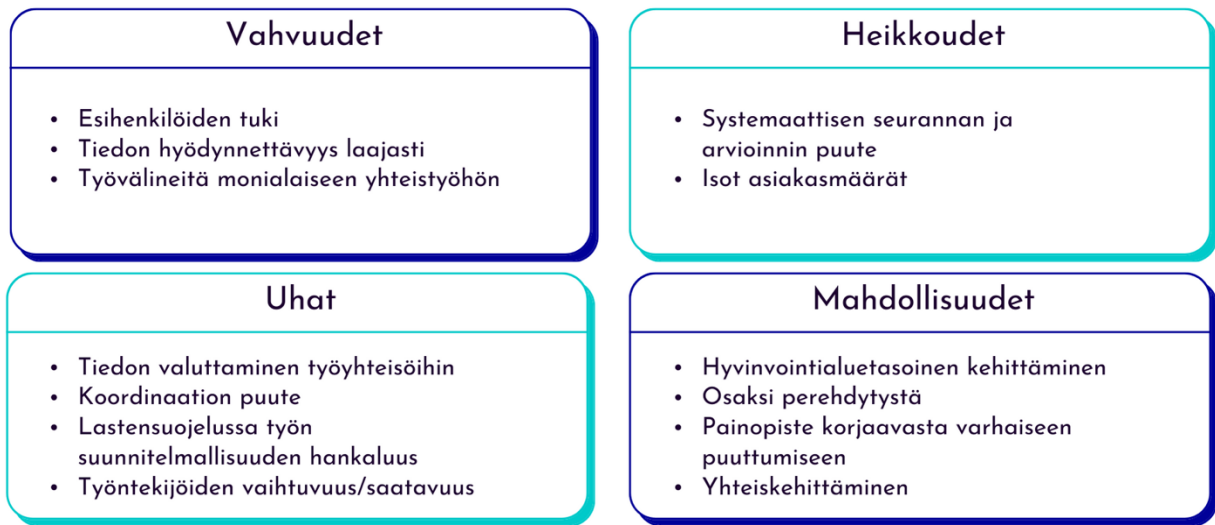
3) Kouluakäymättömyys

Kouluakäymättömyyden ja koulupudokkaiden teemoihin syvennyttiin työryhmässä, joka koottiin sivistys- sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisista. Painopisteenä oli lastensuojelun avohuolto. Työryhmätyöskentelyn aikana teemoiksi nousivat lasten ja nuorten neuropsykiatriset haasteet, koulupoissaolojen puuttumisen mallit sekä keinot puuttua ongelmiin. Teemoja tarkasteltiin opetustoimen ja lastensuojelun näkökulmista. Muiden ammattilaisten töihin ja rooleihin tutustuminen koettiin tärkeäksi ja sitä kautta pystyttiin myös tiivistämään yhteistyön sujumista lasten ja perheiden asioissa.

4) Systeeminen työote osana koulujen hyvinvointityötä

Viidessä Porin koulussa toteutettiin syksyn 2021 aikana Hyvinvoinnin juurilla -valmennuskokonaisuus yhteistyössä Satakunnan lastensuojelun kehittämisyksikön kanssa. Kokonaisuus painottui kouluyhteisön johtamiseen ja vahvistamiseen sekä systeemiseen ajattelutapaan. Valmennusta tullaan kehittämään jatkossa Porin ja Satakunnan alueella osana Suomen kestävä kasvun ohjelmaa.

Kuvio 2. SWOT-analyysi sivistyspalveluiden yhdyspinnan kehittämisestä

Mielenterveyspalveluiden ja lastensuojelun yhdyspinnan kehittäminen

Mielenterveyspalveluiden kehittäminen oli hankkeen pääteemana Varsinais-Suomessa. Kehittämistyö alkoi lastensuojelun sekä lasten- ja nuorisopsykiatrian johdon tapaamisella, jossa linjattiin kehittämistyön tarkempi fokus. Syntyi kaksi työryhmää, joista ensimmäinen koottiin lastensuojelulaitosten ja lasten- ja nuorisopsykiatrian osastojen esimiehistä ja käytännön työtä tekevistä työntekijöistä ja toinen työryhmä lastensuojelun ammattilaisista sijaishuollosta, perhehuollosta, lastensuojelulaitoksen esimiehistä sekä lasten- ja nuorisopsykiatrian avohoidon esimiehistä ja käytännön työtä tekevistä työntekijöistä. Tämän lisäksi koottiin sparrausryhmä lastensuojelun ja psykiatrian ammattilaisista, jotka olivat kehittämistyön tukena säännöllisesti koko hankkeen ajan.

Työryhmät kokoontuivat noin kerran kuukaudessa. Työryhmissä käytiin läpi yhteistyön haasteita ja ratkaisuja niihin. Laitosten ja osastojen työryhmässä päädyttiin luomaan [yhteistyömalli sijoitetun lapsen osastohoidosta](#). Mallia lähdettiin pilotoimaan aluksi työryhmässä mukana oleviin laitoksiin, jonka jälkeen todettiin, että pilottia olisi hyvä laajentaa kaikkiin Varsinais-Suomen laitoksiin, jotta saataisiin enemmän käyttökokemuksia pilotin aikana. Pilotti kesti kuuden kuukauden ajan, ja yhteisiä asiakkaita osastolla oli jokaisena kuukautena. Kaikki kehitetyt toimenpiteet eivät toteutuneet jokaisen lapsen ja nuoren kohdalla, mutta kaikkia toimenpiteitä testattiin pilotin aikana. Pilotin jälkeen työryhmän jäsenet olivat sitä mieltä, että yhteistyömalli kannattaa ottaa käyttöön kaikilla sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla, jotka ovat osastohoidossa, koska tämä selvästi paransi sijoituspaikan ja osaston välistä yhteistyötä.

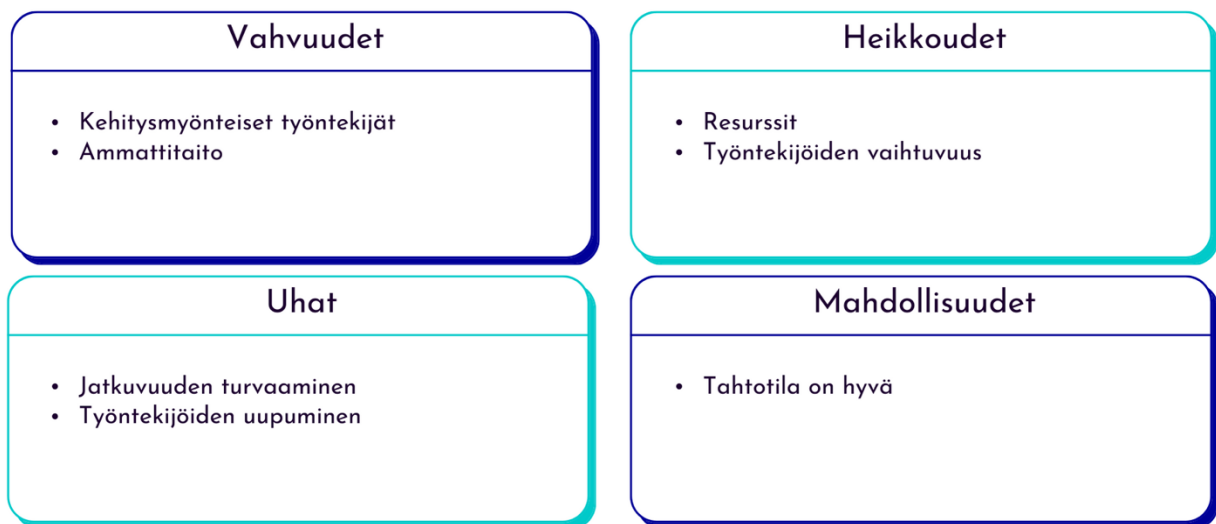
Toisessa työryhmässä pohdittiin erilaisia yhteistyön haasteita. Kehitettäväksi valikoituivat pitkäaikainen yhteistyö sijoitetun lapsen asioissa sekä sijoitetun lapsen asiakkuuden alkaminen psykiatrialla. Kävi ilmi, ettei toisten ammattilaisten työtä tunneta kunnolla ja se hankaloittaa yhteistyön tekemistä. Yhteisen ymmärryksen lisäämiseksi toteutettiin webinaari, jossa lastensuojelu kertoi omasta työstään ja lasten- ja nuorisopsykiatria omastaan. Kokemusasiantuntijat olivat tilaisuudessa kertomassa nuorten kokemuksista yhteisasiakkuudesta. Webinaari oli käytännönläheinen ja se oli tarkoitettu kaikille lastensuojelussa ja lasten- ja nuorisopsykiatrialla työskenteleville tai alaa opiskeleville. Tilaisuuksia järjestettiin kaksi samansisältöistä, jotta mahdollisimman moni pääsi osallistumaan. Tilaisuuksien jälkeen järjestettiin yhdessä Turun yliopiston LANUPS-hankkeen kanssa webinaari, jossa syvennyttiin tutkittuun tietoon lastensuojelun ja psykiatrian yhteisasiakkuudesta. Kaikki tilaisuudet keräsivät runsaan osanottajamäärän, ja palaute tilaisuuksista oli positiivista. Tällaista yhteistyötä kaivataan myös jatkossa.

Verkostotyö lastensuojelun ja lasten- ja nuorisopsykiatrian välillä nostettiin yhdeksi haasteeksi työryhmätyöskentelyssä. Kokemus oli, että kaikki verkostoihin osallistuvat eivät kokeneet tullessa kuulluksi tai toimintaa ei aina koettu yhdenvertaiseksi. Työryhmässä päädyttiin tekemään ohjeistus

psykiatrialle siitä, kuinka he voivat valmistautua lastensuojelussa toteutuvaan tapaamiseen. Tämä ohjeistus vietiin psykiatrian sähköiselle perehdytysalustalle, jonne vietiin myös tietoa systeemisestä lastensuojelusta. Lasten- ja nuorisopsykiatrian avohoito ottaa myös käyttöönsä esitietolomakkeen, joka kehitettiin osastojen ja laitosten työryhmässä. Sitä kautta saadaan myös avohoidossa olevien sijoitettujen lasten ja nuorten tärkeät yhteystiedot heti hoidon alettua työntekijöiden hyödynnettäväksi.

Mielenterveysosioon lisättiin työryhmien aloitettua myös [sijoitettujen lasten terveystarkastusten kehittäminen](#). Ajatus kyseisestä kehittämistarpeesta tuli sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilta, jotka kokivat, että terveystarkastukset eivät kaikkialla toteudu tasalaatuisesti ja riittävän monipuolisesti. Terveystarkastuksia kehitettiin työryhmässä, jossa oli mukana sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiristä ja alueen kunnista. Työryhmässä kehitettiin lomakkeet sijoitettujen lasten terveystarkastuksia varten. Kehittämisen pohjana käytettiin Turun ja Salon kaupunkien aikaisemmin kehittämiä lomakkeita. Lomakkeesta tehtiin erilliset versiot alle 10-vuotiaille lapsille, nuorille sekä ammattilaisille ja perhehoitajille. Veturointi-toiminnan kokemusnuoret antoivat myös omat kommenttinsa lomakkeista. Lomakkeiden käyttöä pilotoitiin syksyn 2022 aikana, ja ne saivat hyvän vastaanoton. Pilotoinnin aikana syntyi myös kehittämisideoita, joiden perusteella lomakkeita muokattiin. Sijoitettujen lasten terveystarkastusten kehittämistä on tarkoitus jatkaa Tulevaisuuden sote-keskus -kehittämisessä erityisesti Sisukas-toimintamallin kehittämisen yhteydessä.

Kuvio 3. SWOT-analyysi mielenterveyspalveluiden yhdyspinnan kehittämisestä

Systemisen lastensuojelun koulutukset ja tiimimallin eteneminen

Systeminen työote toimi hankkeessa monialaisen kehittämistyön yhteisenä viitekehysenä. Työotteen suunnitelmallinen levittäminen ja juurruttaminen laajasti hankealueelle, ja sen huomioiminen kaikessa kehittämistyössä, oli yksi monialaisen yhteistyön kehittämisen ja vahvistamisen keinoista. Hankkeessa jatkettiin alueella jo aiemmin tehtyä hyvää työtä kehittämällä uusia toimintamalleja ja työstämällä erityisesti yhdyspintatyöskentelyn saumakohtia sekä toteuttamalla koko hankealueen kattavia koulutuksia ja tilaisuuksia. Osa perus- ja täydennyskoulutuksista toteutettiin ruotsiksi hankealueen kaksikielisyys huomioiden. Näiden toteuttamisessa yhteistyökumppanina toimi Folkhälsan.

Hankkeen aikana tuettiin alueittain lastensuojelun ja muiden lapsiperhepalveluiden tiimejä systemisen toimintamallin käyttöönotossa tarjoamalla heille peruskoulutusta. Kouluttaminen tapahtui lähi- ja etäkoulutuksina sekä viimeisimpänä Vasso Oy:n kanssa yhteistyössä suunnitellulla verkko-koulutuksella. Kouluttamisen tavoitteena oli, että tiimit omaksuisivat systemisen työotteen, sen

ydinelementit ja siihen olennaisesti yhdistyvän monitoimijaisen työtavan sekä organisoituisivat työskentelemään systeemisten toimintaperiaatteiden mukaisesti. Peruskoulutusten ohella järjestettiin täydennyskoulutusta kentän tarpeita kuunnellen ja kehittämistyöhön linkittyen.

Kouluttamisen lisäksi systeemisissä tiimejä tuettiin mentoroimalla ja järjestämällä erityisiä boostauspäiviä sekä suomeksi että ruotsiksi. Tarkoituksena oli tukea jo toimivia tiimejä erityisesti silloin, kun työntekijöiden vaihtuvuus, kiire ja kuormitus ovat uhanneet tiimin mahdollisuuksia toimia systeemisesti ja pitää kiinni tiimin rakenteista ja ydinelementeistä. Työskentelyllä on saatu syvennettyä systeemisten tiimien osaamista, lisätty asiakkaiden osallistumista viikkotiimeihin ja rohkaistu työntekijöitä monitoimijaisuuteen. Systeemisissä tiimeissä toimiville konsultoiville sosiaalityöntekijöille ja perheterapeuteille järjestettiin myös omia vertaistapaamisia sekä kaksi kertaa vuodessa vertaistapaamisia kaikille tiimien jäsenille. Tavoitteena oli vahvistaa heidän osaamistaan ja rooliaan systeemisissä tiimeissä.

Hanke jakoi tietoa systeemisestä toimintamallista laajasti eri tahoille järjestämällä infotilaisuuksia ja lyhyitä orientoivia koulutuksia. Näihin osallistui mm. psykiatrian, koulujen, varhaiskasvatuksen, opiskeluhuollon, päihdepalveluiden, aikuissosiaalityön ja lastensuojelun sijaishuollon ammattilaisia sekä kokemusasiantuntijoita. Tavoitteena oli lisätä tietoa ja ymmärrystä systeemisestä toimintamallista ja sen mahdollisuuksista yhteisten asiakkaiden kanssa työskenneltäessä. Lisäksi toteutettiin alueelliset pilotit osana kehittämiskokonaisuuksia. Pohjanmaalla kehitettiin ja pilotoitiin päihde-työntekijän jalkautumista lastensuojelun systeemiin tiimeihin. Porissa toteutettiin sivistyspalveluiden kehittämiskokonaisuudessa systeemisen työtteen pilotti koulujen hyvinvointityössä ja Varsinais-Suomessa toteutettiin systeemisen työtteen työpaja psykiatrian työryhmälle sekä laadittiin psykiatrian perehdytysmateriaaliksi systeemisen verkostotyön huoneentaulu.

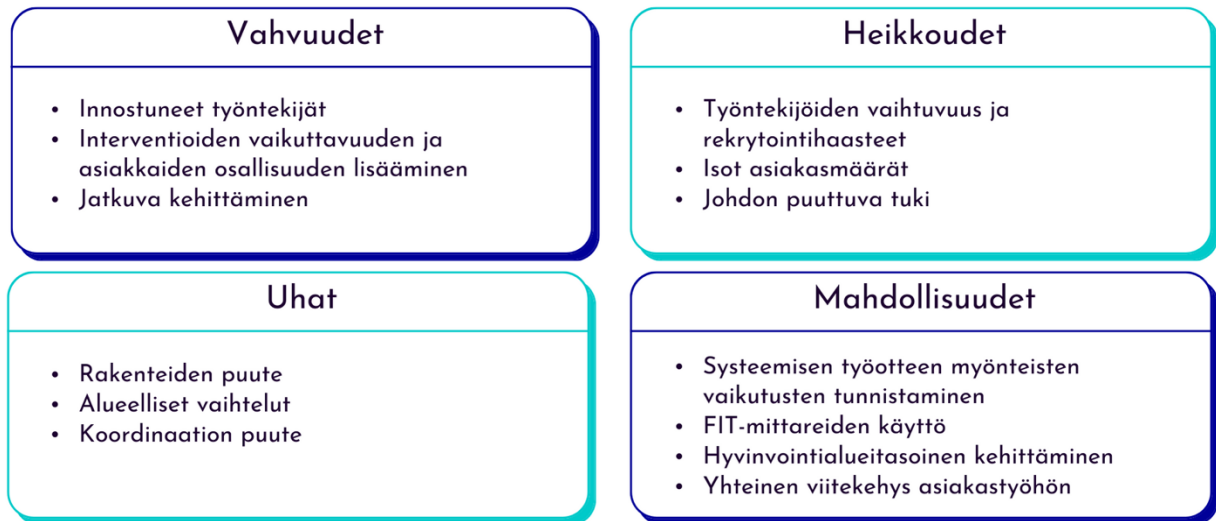
Systeemisen työtteen yhtenä tärkeänä periaatteena on asiakkaiden osallisuuden lisääminen sekä heidän äänensä ja kokemustensa esiin nostaminen. Tämän periaatteen omaksuimme myös kehittämistyöhömme. Hankkeen aikana tehtiin yhteiskehittämistä niin nuorten kuin aikuisten kokemuksumppaneiden kanssa kouluttamalla heitä systeemiseen työtteeseen ja kutsumalla heitä tuomaan arvokasta tietoa ja näkökulmia järjestämiimme koulutuksiin ja tilaisuuksiin.

Hanke toi palautetietoisuutta ja vaikuttavuutta tukevia työmenetelmiä systeemiin tiimeihin FIT-mittareiden avulla. Feedback informed treatment (FIT) -mittareiden avulla on pystytty vahvistamaan lastensuojeliasiakkaiden osallistamista ja yhtäaikaaisesti otettu ensimmäiset askeleet kohti vaikuttavuuden mittaamisen käytäntöä myös lastensuojelun toimintaympäristössä. FIT-mittareiden pilotointia valtakunnallisesti koordinoi THL. TOP-hankkeen alueella mukana olivat Pohjanmaalta Pietarsaaren ja Varsinais-Suomesta Turun kaupungin tiimit. FIT-mittareiden käytöstä saatiin myönteistä palautetta niin asiakkailta itseltään kuin ammattilaisilta. Palautetietoisuuden työtteen ja mittareiden käytön kehittäminen jatkossa edellyttää yhteisesti koordinoitua tukea käyttöönottoon ja yhteistä kehittämistä.

Systeemisen työtteen kehittäminen jatkui hankeaikana aikaisemman kehittämistyön ja kentän tarpeiden pohjalta. Lastensuojelun systeemisten tiimien rakenteita ja osaamista syvennettiin ja yhteistyökumppaneita kutsuttiin mukaan yhteiseen kehittämiseen. Lastensuojelun ja laajemmin lapsiperheiden palveluissa toimivien systeemisten tiimien työntekijät ovat sitoutuneita systeemiseen työtteeseen, ja se nähdään yhteisenä viitekehysenä. Koko hankealueen johtavat sosiaalityöntekijät ovat nostaneet esiin, että työtteen toivotaan kehittyvän edelleen ja kehittämiseen tarvitaan jatkossakin tukea. Hankeaikana vahvistui halu ja tahto kutsua asiakkaan asiaan liittyvät yhteistyötahot mukaan systeemiseen työskentelyyn. Työote on laajentunut viikkokokouksen lisäksi laajemmin kaikkeen asiakastyöhön ja verkostotyöhön. Yhdyspintojen koulutuksissa nousi esiin vahva kiinnostus systeemisyttä kohtaan ja halu olla mukana verkostotyön kehittämisessä systeemisen työtteen periaatteiden suuntaan. Jotta kaikki tämä kehittämistyö jatkuu, TOP-hankkeessa on laadittu suositukset systeemisen työtteen vaatimille rakenteille hyvinvointialueilla. Suositukset on julkaistu artikkelina "Systeemisen toimintamallin tuen ja rakenteiden tarpeet hyvinvointialueella"³ osana THL:n julkaisua "Kohti monitoimijaista lastensuojelua hyvinvointialueilla".

³ Ahonen Marika, Ahonen Petra, Kalela Niina, Kola Siv, Lehtola Johanna, Lundqvist Veronica 2022. Systeemisen toimintamallin tuen ja rakenteiden tarpeet hyvinvointialueella. Yliruka Laura, Eriksson Pia, Jokinen Liisa, Pasanen

Kuvio 4. SWOT-analyysi systeemisen työotteen kehittämiseksi Länsi-Suomessa

Yhteistyö Tulevaisuuden sosiaali- ja terveystieteiden kanssa

TOP-hanke teki yhteistyötä Satakunnan ja Varsinais-Suomen Tulevaisuuden sote-keskus -hankkeiden lastensuojelun kehittämisen kanssa. Pohjanmaan osalta lastensuojelun kehittämistä ei ole sisällytetty osaksi Tulevaisuuden sote-keskus -hanketta, joten siellä juurruttamisen yhteistyökumppanina on toiminut vuoden 2022 alussa toimintansa aloittanut Pohjanmaan hyvinvointikuntayhtymä. Lisäksi tehtiin yhteistyötä mm. Länsi-Rannikon OT-keskuskehittämisen kanssa kehittämisen alueesta ja teemasta johtuen.

Aloittavien ja aloittaneiden hyvinvointialueiden ja Tulevaisuuden sote-keskus -hankkeiden toimijoiden välillä käytiin siltaamis- ja juurruttamiskeskusteluja TOP-hankkeessa aloitettujen toimintamallien käyttöönotosta alueilla. Esim. Pohjanmaalla nuorten päihdekartoitukset, vertaistukiryhmät lapsille ja nuorille sekä ammattilaisille kehitetty prosessimateriaali on jo otettu pysyviksi toimintamalleiksi hyvinvointialueella. Satakunnan ja Varsinais-Suomen alueella tehtiin yhteistyötä varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun sijaishuollon välille asemoituneen Pikku-Sisukas-mallin käyttöönotossa ja työ jatkuu saumattomasti osana Tulevaisuuden sote-keskus -kehittämistä.

Johtopäätökset ja jatkokehittämistarpeet

TOP-hankkeen loppuarvioinnissa⁴ todetaan, että hanke on onnistunut monialaisen yhteistyön kehittämiseksi ja nimenomaisesti konkreettiset toimintamallit yhteistyön tekemisestä koetaan hyödyllisinä. Loppuarvioinnin perusteella hanke on onnistunut tavoitteidensa saavuttamisessa. Tulosten pitkävaikutteisuus voidaan arvioida vasta tulevina vuosina, kun nähdään miten kehitetyt mallit juurtuvat hyvinvointialueille. Juurruttamisen näkökulmasta siirtyminen hyvinvointialueille aiheuttaa hankkeen tulosten pysyvyydelle riskin tilanteessa, jossa palveluiden organisoituminen on kesken eikä juurruttamisen kannalta tärkeimmät avainhenkilöt ole kaikilta osin tiedossa. Siltaaminen Tulevaisuuden sote-keskus -kehittämiseen madaltaa osaltaan tätä riskiä.

Kaisa (toim.), *Kohti monitoimijaista lastensuojelua hyvinvointialueilla*. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 52/2022. Helsinki. 242-252. [Saatavilla www-muodossa](#).

⁴ TOP-hankkeen loppuarviointi toteutettiin marraskuussa 2022. [Loppuarvioinnin raportti on luettavissa verkossa](#).

Hankkeen aikana kävi ilmeisen selväksi, että eri lapsiperheitoimijoiden välillä tarvitaan jatkuvaa, toistuvaa, tietoon ja tutkimukseen perustuvaa tietoa toisten ammattilaisten tekemästä työstä ja yhteistyön mahdollisuuksista yhteisten asiakkaiden hyväksi. Pistemäinen kouluttaminen ja yksittäiset koulutukset eivät riitä tukemaan riittävällä tavalla eri ammattilaisten välistä yhteistyötä, vaan tarvitaan jatkuvia rakenteita ja keskusteluja sille, että ymmärrys toisten ammattilaisten tekemästä työstä lisääntyy.

Nuorten päihdepalvelut näyttäytyvät alueella hajanaisina ja epätasalaatuisina. Nuorten päihdepalveluiden yhtenäistäminen hyvinvointialueilla sekä niiden saatavuuden parantaminen tulisi olla jatkokehittämisessä keskeisiä tavoitteita. Päihdepalveluihin tarvitaan nimenomaisesti nuorille kohdennettuja ja jalkautuvia palveluita, joissa kuitenkin huomioidaan koko perheen tarpeet. Myös sijaishuollon aikaisen päihdetyön kehittämiseen tulee kiinnittää huomiota sekä vahvistaa lastensuojeluyksiköiden osaamista teemasta. Myös nuorten päihdepalveluiden osalta tulee kiinnittää huomiota varhaiseen tukeen, tehdä systemaattista työtä päihdeongelmien tunnistamiseksi ja hyödyntää nuorten päihdekartoitusten mallinnusta hyvinvointialuetasoisesti.

Hyvinvointialueen palveluiden ja kuntiin jääviin lasten ja nuorten palveluiden väliseen yhteistyöhön on syytä kiinnittää jatkossa erityistä huomiota. Hyvinvointialueiden ja kuntien sivistyspalveluiden välille tarvitaan selkeitä ja mahdollisuuksien mukaan jopa valtakunnallisia toimintamalleja yhdyspinnan yhteistyön sujuvoittamiseksi. Monialainen yhdessä tekeminen näyttäytyy tärkeänä myös koulupudokkuuden hillitsemiseksi. Kouluakäymättömyyden vähentämiseksi tarvitaan jatkokehittämistä monialaisia kuntoutuspalveluita hyödyntäen. Panostaminen tukeen varhaisessa vaiheessa ehkäisee mm. sijoitusten tarvetta.

Lastensuojelun ja erikoissairaanhoidon välisen yhdyspinnan jatkokehittämisen tarpeiden lisäksi tulee kiinnittää huomiota lasten ja nuorten matalan kynnyksen mielenterveyspalveluiden kehittämiseen. Päihde- ja mielenterveysongelmat kulkevat usein käsi kädessä eikä näitä nuorten palveluita tulisi kehittää toisistaan erillään - nuorten omana toiveena on saada palvelut ns. yhdeltä luukulta.

Systeeminen toimintamalli tukee osaltaan yhteistä tekemistä yhteisen asiakkaan hyväksi ja uusilla hyvinvointialueilla on mahdollista luoda aiempaa joustavampi työskentely eri toimijoiden välille. Länsi-Suomen alueen kaksikielisyys huomioiden alueella olisi jatkossa suotavaa tehdä systeemiseen työtoteeseen liittyvää koulutusyhteistyötä. Systeeminen toimintamalli tarvitsee paitsi hyvinvointialuetasoiset myös yhteistoiminta-alueitasoiset rakenteet sekä mahdollisuudet yhdessä kehittämiseen ja verkostoitumiseen. Monialaiset toimivat systeemiset tiimit voivat olla pidempiaikainen ratkaisu yhdyspintojen yhteistyöongelmiin. Myös toimintamalliin liittyvien mittareiden yhteistoiminta-alueitasoinen kehittäminen toisi synergiaetua.

TOP-hanke on kehittänyt lastensuojelun tärkeimpiä monialaisia yhdyspintoja kahden vuoden ajan ja yhteistyölle on saatu kehitettyä erilaisia käyttöön otettuja toimintamalleja. Yhdyspintatyö ei tule koskaan valmiiksi, vaan muuttuvassa yhteiskunnassa ilmenee aina uusia ilmiöitä, joiden kohdalla tarvitaan taas uutta keskustelua, pohdintaa ja yhteistä tekemistä. Kokemusasiantuntijoilla on tärkeä rooli tässä pohdinnassa. Yhdyspintojen kehittämisessä tärkeäksi havainnoksi on noussut tuttuuden tärkeys: eri organisaatioiden ammattilaiset tarvitsevat jatkuvaa keskustelua yhteistyön tekemisen tavoista, ymmärrystä toisten tekemästä työstä ja sitä määrittävästä lainsäädännöstä.